

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1910

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISBN : 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1120

Kitap Adı : Aklın Rehberliğinde İtikâdın İnşası

Book Title : Building Faith Under the Guidance of Reason

ISBN : 978-625-8724-76-9

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724769

Yazar | Author: Muzaffer Barlak | orcid.org/0000-0001-9086-4379

Kurum | Institution: Samsun Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ROR ID: ror.org/02brte405

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 228 (xx+208)

Yayın Tarihi | Publication Date: Nisan | April 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRHT - İslami teoloji | Islamic theology

BISAC: REL037060 - Din / İslam / Teoloji | Religion / Islam / Theology

THEMA: QRP - İslam | Islam

LC Classification: BP165.5 - Akaid (İtikad / Dogma) | Dogma ('Aqâ'id)

DEWEY: 297.2 - İslam doktriner teolojisi (Akaid ve Kelâm) | Islamic doctrinal theology ('Aqâ'id and Kalâm)

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: 6.256 - Din | Religion

WoS Citation Topics Micro: 6.256.1835 - Teoloji | Theology

Scopus Subject Areas: 1212 - Din Araştırmaları | Religious Studies

Atıf Bilgisi | Cite as: Barlak, Muzaffer. *Aklın Rehberliğinde İtikâdın İnşası*. FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Aklın Rehberliğinde İtikâdın İnşâsı

Muzaffer BARLAK

Ankara 2026

Yazar Hakkında

Muzaffer BARLAK

1983 yılında Trabzon'un Sürmene ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Samsun'da tamamladı. 2006 yılında On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini 2010 yılında, aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde "Kur'an-ı Kerim'e Göre Husûn-Kubuh Problemi" başlıklı teziyle Kelam Anabilim Dalı'nda tamamladı. Aynı yıl başladığı doktora programını, 2014 yılında "Bir Kelam Problemi Olarak Nübüvvet -Bâkullânî ve Kâdî Abdülcebbar Örneği-" adlı tez çalışmasıyla bitirerek doktor unvanını aldı. Akademik kariyerine ilave olarak, 2006-2011 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde Trabzon ve Samsun'da imam-hatiplik görevlerinde bulundu. 2011 yılında Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı'na Araştırma Görevlisi olarak atandı. 2014 yılında Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yardımcı doçent olarak görev yapmaya başladı. 2023 yılında ise Samsun Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı'na Doçent olarak atandı. Halen bu görevini sürdürmekte olan yazar; Arapça ve İngilizce bilmekte olup evli ve üç çocuk babasıdır.

About the Author

Muzaffer BARLAK

He was born in 1983 in the Sürmene district of Trabzon. He completed his elementary, middle, and high school education in Samsun. In 2006, he graduated from the Faculty of Theology at 19 May University. He completed his master's degree in 2010 at the same university's Institute of Social Sciences with a thesis titled "The Problem of Beauty and Ugliness According to the Qur'an" in the Department of Islamic Theology. He began his doctoral program the same year and earned his Ph.D. in 2014 with his dissertation titled "Prophecy as a Theological Problem: The Examples of al-Baḳillani and Qadi Abdul-Jabbar." In addition to his academic career, he served as an imam-hatip in Trabzon and Samsun under the Presidency of Religious Affairs between 2006 and 2011. In 2011, he was appointed as a Research Assistant in the Department of Islamic Theology at the Faculty of Theology, Şırnak University. In 2014, he began working as an assistant professor at the Faculty of Theology at Sinop University. In 2023, he was appointed as an associate professor in the Department of Islamic Theology at the Faculty of Theology, Samsun University. The author, who continues to hold this position, is fluent in Arabic and English; he is married and the father of three children.

Kitap Hakkında

Aklın Rehberliğinde İtikâdın İnşası

İslam inanç esasları, özü itibarıyla Allah'ın varlığı ve birliği merkezinde şekillenen, vahiy ile bildirilen sarsılmaz hakikatler bütünüdür. Ancak bu esaslar, sadece kalbî bir teslimiyetten ibaret olmayıp, insan zihninin en temel yetisi olan akıl üzerine inşa edilmiştir. İslam düşünce geleneğinde akıl, vahyin muhatabı ve imanın meşruiyet zeminidir; zira akllî bir muhakeme olmaksızın gerçekleşen tasdik, taklitten öteye geçemez. Bu bağlamda akaid ilmi, inanç esaslarını körü körüne bir kabulden çıkarıp, tahkikî iman seviyesine taşımayı amaçlar. Bilgiyle desteklenmeyen bir inanç, şüpheler karşısında savunmasız kalırken; akllî delillerle ve naklî verilerle örülen bir dindarlık, bireye hem iç huzuru hem de sarsılmaz bir dünya görüşü kazandırır. Neticede İslam akaidi, akllî dışlayan bir dogmatizmi reddederek, selim akıl ile sahih naklin tam bir uyum içinde olduğu bütüncül bir hakikat arayışını temsil eder. Bu çalışma, klasik kelâm literatürünün köklü birikimini modern akademik metodolojiyle harmanlayarak, başta ilahiyat öğrencileri ve araştırmacılar olmak üzere İslam inanç sistemini rasyonel bir düzlemde kavramak isteyen tüm okurları hedeflemektedir. Eserin temel amacı, inanç esaslarını sadece tarihsel birer veri olarak aktarmak değil; bu esasların günümüz insanının anlam arayışına nasıl rehberlik edebileceğini ve entelektüel problemler karşısında nasıl bir fıkirsal zemin sunduğunu ortaya koymaktır. Metin boyunca takip edilen yöntem; her bir inanç meselesini sağlam delillerle temellendirmek, kavramsal karmaşadan uzak durmak ve okuyucuyu delile dayalı, tutarlı bir inanç tasavvuruna ulaştırmaktır. Bu yönüyle kitap, sadece bir bilgi aktarımı değil, aynı zamanda sağlıklı bir din anlayışının oluşması için bütüncül bir perspektif önerisidir.

Anahtar Kelimeler: İslâm; Akaid; İnanç Esasları; İtikad; Akıl

About the Book

Building Faith Under the Guidance of Reason

The fundamental tenets of the Islamic faith are, at their core, a set of unshakable truths revealed through divine revelation and centered on the existence and oneness of God. However, these tenets are not merely a matter of heartfelt submission; they are built upon reason, the most fundamental faculty of the human mind. In the Islamic intellectual tradition, reason is the recipient of revelation and the foundation of faith's legitimacy; for affirmation without rational deliberation cannot transcend mere imitation. In this context, the science of creed aims to elevate the principles of faith from blind acceptance to the level of a well-founded belief. A faith unsupported by knowledge remains defenseless against doubts; whereas piety woven from rational proofs and textual evidence grants the individual both inner peace and an unshakable worldview. Ultimately, Islamic theology rejects a dogmatism that excludes reason, representing a holistic quest for truth where sound reason and authentic revelation are in perfect harmony. This work aims to blend the profound heritage of classical kalam literature with modern academic methodology, targeting not only theology students and researchers but all readers seeking to understand the Islamic system of belief on a rational plane. The primary aim of this work is not merely to present the fundamentals of faith as historical data, but to demonstrate how these principles can guide the modern individual's search for meaning and provide an intellectual foundation in the face of contemporary challenges. The approach followed throughout the text is to ground each matter of faith in solid evidence, avoid conceptual confusion, and guide the reader toward an evidence-based, coherent conception of faith. In this regard, the book is not merely a transmission of information but also a proposal for a holistic perspective aimed at fostering a sound understanding of religion.

Keywords: Islam; Theology; Principles of Faith; Belief; Reason

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	xvii
BİRİNCİ BÖLÜM	
DİN NEDİR?	1
1. Dinin Tanımı	1
2. Dinin Mahiyeti ve Kapsamı	2
2.1. Varlık ve Hayat Tasavvuru Olarak Din	2
2.2. Din Bilgisinin Rasyonalitesi	3
2.2.1. Aklın ve Bilinçli Kavrayışın Esas Alınması	4
2.2.2. Gerekçesiz Bağlılığın (Taklitçilik) Reddi	5
2.2.3. Varlığın Yasalarıyla Kurulan Tasdik İlişkisi	5
2.2.4. Akıl Yürütme ve Delil Zorunluluğu	6
3. İnsanın Dine Olan İhtiyacı	6
3.1. Fitri Bir Olgu Olarak İnanma İhtiyacı	6
3.2. Varoluşsal Sorulara Cevap Bulma	7
3.3. İç Huzur ve Manevi Tatmin Elde Etme	8
3.4. Sabit ve Adil Bir Düzenin Sağlanması	8
3.5. Toplumsal Barış ve Dayanışma	9
3.6. Yaratıcıya Karşı Sorumluluk ve Kulluk Bilinci	10
4. Dinlerin Kaynağı ve Sınıflandırılması	10
4.1. Bâtıl Dinler	11
4.1.1. Muharref Dinler	11
4.1.2. Beşerî Temelli Dinler	12
4.1.3. Şüpheli ve İnkârcı Tavrılar	13
4.2. Hak (Gerçek) Din	14
İKİNCİ BÖLÜM	
İSLAM DİNİ ve TEMEL ÖZELLİKLERİ	15
1. İslam Dininin İnsan Doğasındaki Karşılığı: Fıtrat	16
2. Tarihsel Süreklilik ve Müslüman Kimliği	17
3. İslam İnancının Ayrıcı Özellikleri	18
3.1. Tevhid Dini Olması	18
3.2. Vahyin Korunmuşluğu	20
3.3. Akla ve Nesnel Hakikatlere Uygunluk	21
3.4. Evrensellik	22
3.5. Kolaylığı ve Dengeyi Gözetme	23

3.6. Küresel Mutluluk ve Barış Yolu Olma	24
4. İslam'da Dinî Hükümler	24
4.1. İtikadî Hükümler (İnanç Esasları)	25
4.2. Amelî Hükümler (İbadetler ve Muamelat)	25
4.3. Ahlakî Hükümler	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMAN ve İSLAM	31
1. İman ve İslam Kavramları	31
2. İmanın Niteliği	34
2.1. İcmâlî İman - Tafsîlî İman	34
2.2. Taklîdî İman - Tahkîkî İman	35
3. İmanın Mahiyeti ve Kapsamı	37
3.1. İman Kalpteki Bilgidir	37
3.2. İman Kalp ile Tasdiktir	39
3.3. İman Dil ile İkrar Edilmesidir	40
3.4. İman Kalbin Tasdiki ve Dilin İkrarıdır	42
3.5. İman Kalbin Tasdiki, Dilin İkrarı ve Amellerdir	42
4. İmanda Artma - Eksilme	44
5. İmanda İstisna (İnşallah Müminim Demek)	45
5.1. İstisnayı Kabul Etmeyenler	46
5.2. İstisnayı Gerekli Görenler	47
5.3. Amel ve Kemal Açısından İstisna Yapmayı Uygun Görenler	47

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İMAN-AMEL İLİŞKİSİ	49
1. Amel ve İman İlişkisi Konusundaki Farklı Yaklaşımlar	49
1.1. Amelî İmanın Ayrılmaz Bir Cüzü Sayan Yaklaşım	49
1.2. Amelin İmandan Ayrı Olduğunu Savunan Yaklaşım	52
2. Mürtekib-i Kebîre'nin (Büyük Günah İşleyen Kişi) Durumu	56
2.1. Mürcie ve Kerrâmiyye: Mümin Olduğunu Söyleyen Mümindir	57
2.2. Ehl-i Sünnet: Mürtekib-i Kebîre, Fâsık Mümin'dir.	57
2.3. Hâriciyye: Mürtekib-i Kebîre Kâfir'dir.	58
2.4. Mu'tezile: el-Menzile Beyne'l-Menzileteyn	59
3. İnanç Durumlarına Göre İnsan Kategorileri: el-Esmâ ve'l-Ahkâm	60
3.1. Mümin	61
3.2. Kâfir	62
3.3. Müşrik	62

3.4. Münafık	63
3.5. Fâsık	64
4. İmanın Geçerli Olmasının Şartları	65
4.1. İmanda Devamlılık ve Kararlılık	65
4.2. Ye's (Ümitsizlik) Halinde Olmamak	65
4.3. Dini Hükümleri Reddetmemek ve Alaycı Tavırdan Kaçınmak	66
4.4. Korku ve Ümit Arasında Olmak (Beyne'l-Havf ve'r-Recâ)	67
5. Tekfir Meselesi ve Beraberinde Getirdiği Riskler	67
5.1. Tekfirin Yanlışı ve İhtiyat İlkesi	68
5.2. Tekfirin Doğuracağı Olumsuz Sonuçlar	68

BEŞİNCİ BÖLÜM

ALLAH'IN VARLIĞI ve BİRLİĞİ	69
1. Allah'ın Varlığının Delilleri	69
1.1. Hudûs Delili	70
1.2. İmkân Delili	72
1.3. İhtirâ Delili	75
1.4. Gaye ve Nizam (İnayet) Delili	77
2. Allah'ın Birliği	78
2.1. Temânu Delili (Engelleme ve Çatışma Kanıtı)	79
2.2. Tevârüd Delili (Görüş Birliği ve Fiilde Ortaklık Kanıtı)	81

ALTINCI BÖLÜM

ALLAH'IN İSİMLERİ ve SIFATLARI	85
1. Allah'ın İsimleri	85
2. Allah'ı İsimlendirmede Tevkîfilik ve Kıyâsîlik	86
2.1. Tevkîfilik Esası (Vahye Dayalı Sınırlama)	87
2.2. Kıyâsîlik Yaklaşımı (Akli İstidlal)	87
3. Allah'ın Doksan Dokuz İsmi	88
4. Allah'ın Sıfatları	94
4.1. Zâtî Sıfatlar (Sıfât-ı Selbiye / Tenzihât)	95
4.1.1. Vücûd (Varlık)	96
4.1.2. Kıdem (Ezelîlik)	96
4.1.3. Bekâ (Ebedîlik)	96
4.1.4. Muhâlefetün li'l-Havâdis	97
4.1.5. Kıyam Bi-Nefsihî (Varlığının Kendinden Olması)	97
4.1.6. Vahdâniyet (Bir Olmak)	98
4.2. Subûtî Sıfatlar (Sıfât-ı Meânî)	98

4.2.1. Hayat (Diri Olmak)	98
4.2.2. İlim (Bilmek)	99
4.2.3. Semî (İşitmek)	99
4.2.4. Basar (Görmek)	100
4.2.5. İrade (Dilemek)	100
4.2.6. Kudret (Gücü Yetmek)	101
4.2.7. Kelâm (Konuşmak)	101
4.2.8. Tekvîn (Yaratmak)	102
4.3. Fiilî Sıfatlar (Sıfât-ı Fiiliyye)	102
4.3.1. İhyâ (Can Vermek)	103
4.3.2. İmâte (Öldürmek)	103
4.3.3. Terzîk (Rızık Vermek)	103
4.3.4. Ten'îm ve Ta'zîb (Nimetlendirmek ve Azap Etmek)	104
4.3.5. Bi'set (Peygamber Göndermek)	104
4.3.6. Hidâyet ve Dalâlet	104
4.4. Haberî Sıfatlar	104
4.4.1. Vech (Yüz)	105
4.4.2. Yed (El)	106
4.4.3. İstivâ (Arşa Yönelmek/Kurulmak)	106
4.4.4. Ayn (Göz)	106
4.4.5. Mecî' (Gelmek)	107
4.4.6. İnzâl (İndirmek)	107

YEDİNCİ BÖLÜM

NÜBÜVVET MÜESSESESİ	109
1. Nebî ve Resûl	109
2. Vahiy	112
3. Peygamberliğin Hükümü	115
3.1. Peygamberliğin Gerekliliği	115
3.2. Peygamberliğin İmkânı	116
4. Peygamberliğin Elde Edilme Yolu: Vehbîlik ve Kesbîlik	117
4.1. Vehbîlik ve Çeşitleri	118
4.2. Peygamberliğin Kesbîliği	119
5. Peygamberlerin Sayısı ve Kurân'da Zikredilen Elçiler	120
5.1. Peygamberlerin Sayısı	120
5.2. Kurân'da İsmi Geçen Peygamberler	121
6. Ulu'l-Azm Peygamberler	121
7. Sahifeler / Suhuf (Sayfalar)	122

8. Dört Büyük Kitap (Kütüb-i Erbaa)	123
8.1. Tevrat	123
8.2. Zebur	124
8.3. İncil	124
8.4. Kurân-ı Kerim	124

SEKİZİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBERLİĞİN İSPATI	127
1. Mucize	127
1.1. Kavramsal Tahlil	127
1.2. Mucizenin İşlevi	127
1.3. Mucizenin Şartları	128
1.4. Mucizenin Çeşitleri	128
1.4.1. Hissî (Kevnî) Mucizeler	128
1.4.2. Aklî (Ebedî) Mucizeler	130
1.4.3. Haberî Mucizeler	131
1.4.4. Ahlâkî Mucizeler	133
2. Mucize Dışındaki Olağanüstü Haller	134
2.1. İrhâs	135
2.2. Keramet	135
2.3. Meunet	136
2.4. İstidrac	136
2.5. İhanet	136
3. Peygamberlerin Özellikleri (Sıfatları)	136
3.1. Sıdk (Doğruluk)	137
3.2. Emanet (Güvenilirlik)	137
3.3. Fetanet (Üstün Zekâ ve Kavrayış)	138
3.4. İsmet (Günahattan Korunmuşluk)	139
3.5. Tebliğ (Mesajı Olduğu Gibi Ulaştırma)	141

DOKUZUNCU BÖLÜM

HZ. MUHAMMED'İN (AS) PEYGAMBERLİĞİ	143
1. Hz. Muhammed'in (as) Nübüvvetinin Delilleri	143
1.1. Kur'ân-ı Kerim: En Büyük ve Ebedî Mucize	143
1.2. Hissî ve Haberî Mucizelerin Kelâmî Değeri	145
1.3. Şahsiyet ve Ahlâkın Bürhan Olması	146
2. Hz. Muhammed'in (as) Nübüvvetinin Evrenselliği	148
2.1. Bölgesellikten Küreselliğe Geçiş	148

2.2. Cinlerin de Muhatap Olması (Risâlet-i Sakaleyn)	148
2.3. “Âlemlere Rahmet” Olma Vâsfi	149
2.4. Hatemü’n-Nebiyyîn (Peygamberliğin Sona Ermesi)	149
2.4.1. Kavramsal Analiz: Hâtem ve Hâtım	149
2.4.2. Naklî Deliller	149
2.4.3. Kelâmî ve Aklî Gerekçeler	150
2.4.4. Hz. Muhammed’in (as) Beşerî ve Peygamberî Yönü	151

ONUNCU BÖLÜM

GAYB ÂLEMİ	153
1. Gayb İncancının Rasyonel Zemini	153
2. Gaybî Varlıklar	154
2.1. Melekler	154
2.1.1. Dört Büyük Melek	155
2.1.2. Kirâmen Kâtibîn (Yazıcı Melekler)	156
2.1.3. Münker ve Nekir	156
2.1.4. Hamele-i Arş	156
2.1.5. Hafaza Melekleri (Koruyucu)	157
2.2. Cinler	157
2.3. Şeytan	158
2.4. Ruh	160
2.4.1. Ruhun Mahiyeti	160
2.4.2. Ruhun Varlığı	161

ON BİRİNCİ BÖLÜM

ÖLÜM SONRASI HAYAT	163
1. Kavramsal Çerçeve	163
2. Ahiretin Gerekliliği: Adalet ve Hikmet İlkeleri	164
2.1. Mutlak Adalet İlkesi	164
2.2. Hikmet ve Gaye İlkesi (el-Hakîm)	164
2.3. Ahlaki Sorumluluk ve Vicdanın Gereği	165
3. Ölüm ve Berzah: Bir Boyut Değişimi	165
3.1. Berzah: İki Alem Arasındaki Geçit	166
3.2. Kabrin Mahiyeti ve İlk Durak Olma Özelliği	166
3.3. Kabir Azabı ve Nimesi: Manevî Bir Tecrübe	167
3.4. Yeniden Diriliş (Ba’s) ve Büyük Buluşma (Haşir)	168

ON İKİNCİ BÖLÜM

KIYAMET ve ALÂMETLERİ	169
1. Kıyamet Kavramı ve Mahiyeti	169
2. Kıyamet Alametleri: Büyük Bitişin İşaretleri	169
2.1. Küçük Alametler (Suğrâ/صغرى)	169
2.1.1. Liyakatin Kaybolması ve Emanetin Zayi Edilmesi	170
2.1.2. İlmin Azalması ve Cehaletin Yaygınlaşması	170
2.1.3. Ekonomik Dengelerin Bozulması ve Haksız Kazanç	170
2.1.4. Mekânsal Değişim ve Maddi Güçle Övünme	170
2.1.5. Vaktin Bereketinin Azalması	171
2.1.6. Akrabalık ve Komşuluk İlişkilerinin Bozulması	171
2.2. Büyük Alametler (Kübrâ / كبرى)	171
2.2.1. Deccal'in Ortaya Çıkışı ve Büyük Fitne	171
2.2.2. Hz. İsa'nın Yeryüzüne İnmesi (Nüzul-i İsa)	172
2.2.3. Ye'cüc ve Me'cüc'ün Yayılması	172
2.2.4. Dâbbetü'l-Arz'ın Çıkışı	172
2.2.5. Duhan (Duman) Hadisesi	172
2.2.6. Güneşin Batıdan Doğması	173
2.2.7. Üç Büyük Yer Çöküntüsü (Husûf)	173
2.2.8. Hicaz'dan Çıkacak Büyük Bir Ateş	173
3. Sûr'a Üfürülüş (Nefha)	173

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHİRET AHVÂLİ	175
1. Ba's (Öldükten Sonra Diriliş)	175
2. Haşir ve Mahşer	176
3. Amel Defterlerinin Dağıtılması	176
4. Hesap ve Sorgu	177
5. Mizan	178
6. Havz	179
7. Sırat	180
8. Şefaât	181
8.1. Kelâmî Mezheplerin Yaklaşımları	182
8.2. Şefaâtle İlgili Nasların Değerlendirilmesi	183
8.2.1. Şefaati Reddeden Naslar	183
8.2.2. Şefaati Allah'a Has Kılan Naslar	183
8.2.3. Şefaati İlahi İzne Bağlayan Naslar	183
9. A'râf (Ara Bölge)	184
10. Cennet ve Cehennem	185

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KADER ve KAZA	187
1. Kader Konusunu Konuşmanın Meşruiyeti	187
2. Kavramsal Tahlil	188
3. Kaza ve Kader Tanımlarındaki Farklılıklar	189
4. İnsan Fiilleri	190
4.1. İztırârî Fiiller (Zorunlu Eylemler)	190
4.2. İhtiyârî Fiiller (İrâdî Eylemler)	190
5. İrade ve İnsan Fiillerinin Gerçekleşme Süreci	190
5.1. Eş'ariyye'de İrade Türleri ve Fiillerin Gerçekleşmesi	191
5.1.1. Küllî İrade (İlâhî İrade)	191
5.1.2. Cüz'î İrade (Mahluk İrade)	191
5.1.3. Kesb (Kazanım)	192
5.1.4. İktiran (Birliktelik)	192
5.2. Mâtüridiyye'de İrade Türleri ve Fiillerin Gerçekleşmesi	192
5.2.1. İlâhî ve Ezeli İrade (Dileme Gücünü Veren İrade)	193
5.2.2. Küllî İrade (İnsandaki Potansiyel Dileyebilme Gücü)	193
5.2.3. Cüz'î İrade (İnsandaki Fiilî Karar)	193
5.2.4. Tekvînî İrade (Yaratmaya Yönelik İrade)	194
6. Kaderin Rasyonel Temeli: İlim ve İrade	194
7. Hayır ve Şer Meselesi	195
SONUÇ	197
KAYNAKÇA	199
DİZİN	205

ÖN SÖZ

Akaid ilmi, İslam dininin teorik temellerini ve inanılması zorunlu olan asıllarını konu edinen, dinin özünü ve entelektüel zeminini teşkil eden temel disiplindir. Kelime anlamı itibarıyla düğümlemek ve kopmaz bir biçimde bağlanmak manalarına gelen akide kökünden türeyen bu ilim, mümin ferdin varoluşsal kabullerini taklitten tahkike ulaştırmayı ve inanç esaslarını aklî ve naklî delillerle temellendirmeyi hedefler. Sistematik bir disiplin olarak akaid, uluhiyet, nübüvvet ve semiyat (gayb âlemi) başlıkları altında topladığı konularla, insanın evrendeki konumunu ve yaratıcısı ile olan ilişkisini belirli bir rasyonalite çerçevesinde izah eder.

Tarihsel süreç içerisinde akaid ilminin seyri, İslam toplumunun karşılaştığı siyasi, sosyal ve felsefi meydan okumalara verilen sistematik cevaplar üzerinden şekillenmiştir. Başlangıçta Kurân ve Sünnet'in sunduğu yalın inanç çerçevesiyle yetinilirken, fetihler ve farklı medeniyetlerle etkileşim neticesinde ortaya çıkan itikadi tartışmalar, bu esasların bilimsel bir disiplin altında toplanmasını zorunlu kılmıştır. İlk dönemlerde el-Fıkhu'l-Ekber (En Büyük Kavrayış) olarak nitelenen bu alan, zamanla felsefi metodolojinin de dahil olmasıyla Kelam ilmiyle iç içe geçmiş; Eş'arî ve Mâtürîdî gibi ekollerin eliyle rasyonel bir sistematığa kavuşmuştur. Bu tarihsel tekâmül, İslam düşüncesi'nin kendi özgün dinamiklerini korurken aynı zamanda çağının zihni sorunlarına karşı tutarlı bir savunma ve inşa mekanizması geliştirmesinin bir tezahürü olmuştur.

İslam ilimleri hiyerarşisinde Akaid, Eşrefü'l-ulûm (ilimlerin en üstünü) ve Usulü'd-dîn (dinin asılları/kökleri) olarak kabul edilen temel disiplindir. Diğer tüm İslamî ilimler, meşruiyetlerini ve ontolojik zeminlerini akaid ilminin vazettiği inanç esaslarından alırlar; zira fıkıh, tefsir veya hadis gibi dalların anlam kazanması, öncelikle Şâri (hüküm koyucu), vahiy ve nübüvvet

kavramlarının sabit birer hakikat olarak temellendirilmesine bağlıdır. Çünkü Allah, peygamber ve ahiret gibi temel inanç unsurları sağlam bir şekilde temellendirilmediği sürece, diğer İslami ilimlerin varlık alanı ve anlam zemini ortadan kalkmaktadır. Bu bağlamda akaid, dinin pratik ve ahlaki boyutlarını taşıyan gövdenin sarsılmaz kökü hükmündedir.

Diğer taraftan Akaid ilmi, ferdin dindarlık tasavvurunu salt bir eylem bütününden çıkarıp, bilinçli bir tasdik ve marifet düzeyine taşır. Bir müctehidin fikhî çıkarımları veya bir müfessirin beyanları, nihai kertede akaidin belirlediği uluhiyet ve gayb tasavvuruyla tutarlı olmak zorundadır. Dolayısıyla bu disiplin, İslam düşünce geleneğinde sadece bir alt dal değil, diğer tüm ilimlerin istikametini tayin eden ve onları bir dünya görüşü potasında birleştiren bir mahiyet arz eder.

İslam inanç esaslarını konu edinen bu çalışma, modern çağın zihni meydan okumaları karşısında sarsılmaz bir akide zemini inşa etmek ve inanç konularını akademik bir disiplinle yeniden anlamlandırmak amacıyla hazırlanmıştır. Eserin yöntemi, klasik kelimelerin Usulü'd-dîn çerçevesindeki kavramsal mirasını koruyarak, bu birikimi günümüzün rasyonel ve metodolojik imkânlarıyla mezcetmek üzerine kuruludur. Metin boyunca soyut kavramların somutlaştırılmasına özen gösterilmiş, özellikle irade ve fiil gibi karmaşık meseleler pedagojik bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Hedef kitle olarak başta ilahiyat öğrencileri ve araştırmacılar olmak üzere, inandığı hakikatleri taklit düzeyinden tahkik düzeyine ulaştırmak isteyen tüm hakikat talipleri esas alınmıştır. Bu bağlamda eser, okuyucuya sadece bir bilgi aktarımı sunmayı değil, aynı zamanda bilinçli bir tasdik ve tutarlı bir dünya görüşü kazandırmayı gaye edinmektedir.

Bu çalışma, İslam inanç esaslarını sistematik bir bütünlük içerisinde sunmak amacıyla toplam on dört ana bölüm halinde kurgulanmıştır. Eserin bölümlendirme mantığı, klasik Usulü'd-dîn geleneğinin uluhiyet, nübüvvet ve semiyat şeklindeki

üçlü sacayağını muhafaza ederken, bu temel sütunları günümüz akademik ihtiyaçları doğrultusunda daha ayrıntılı alt başlıklara ayırma esasına dayanmaktadır. Her bir bölüm, bir önceki bahsin ontolojik ve mantıksal devamı niteliğinde tasarlanmış; kavramsal tanımlardan başlayarak delillendirme süreçlerine, ekoller arası farklardan güncel itikadi yorumlara kadar uzanan bütüncül bir yöntem takip edilmiştir. Bu yaklaşımla, okuyucunun inanç konularını parçacı bir bakışla değil, İslam düşünce dünyasındaki yerini görerek bütünlüklü bir bakışla kavraması hedeflenmiştir.

Ehl-i Sünnet akidesinin tarihsel süreçteki rafine hâlini temsil eden aşağıdaki eserler, İslam düşünce geleneğinde akaid ilminin kurucu metinleri mahiyetindedir. Elinizdeki bu çalışmanın hazırlanma aşamasında temel referans kaynağı olarak istifade edilen bu klasik külliyat, aynı zamanda bu ilimde derinleşmek ve inanç esaslarını doğrudan kaynağından tahkik etmek isteyen araştırmacılar için vazgeçilmez birer rehber niteliğindedir. Söz konusu metinler; uluhiyet, nübüvvet ve semiyat konularında geliştirilen özgün sistematigi kavramak, terminolojik sürekliliği takip etmek ve kadim bir birikimin süzgecinden süzülerek gelen temel yapı taşlarını tanımak isteyenler için şu şekilde listelenebilir:

Ebû Hanîfe – *el-Fıkhu'l-Ekber*

Hâkim es-Semerkandî – *es-Sevâdü'l-A'zam*

Ebû Ca'fer et-Tahâvî – *el-Akâidetü't-Tahâviyye*

Ebu'l-Hasan el-Eş'arî – *el-İbâne an Usûli'd-Diyâne*

Ebu'l-Kâsım el-Lâlekâî – *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünne ve'l-*

Cemâa

Ebû Osmân es-Sâbûnî – *Akâidetü's-Selef ve Ashâbi'l-Hadîs*

Necmeddin en-Nesefî – *el-Akâidü'n-Nesefiyye*

Ebû İshak es-Saffâr – *Telhîsü'l-Edille li-Kavâidi't-Tevhîd*

Adudüddin el-Îcî – *el-Akâidü'l-Adudiyye*

Nûreddin es-Sâbûnî – *el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn*

Ebü'l-Berekât en-Nesefî – *el-Umde fî İ'tikâdi Ehli's-Sünne ve'l-Cemâa*

Ebü'l-Muîn en-Nesefî – *Bahrü'l-Kelâm fî Usûli'd-Dîn*

Netice itibarıyla bu çalışma, kökleri Usulü'd-dîn geleneğine dayanan kadim hakikatleri, bugünün idrak ve tefekkür dünyasına taşımayı hedefleyen mütevazı bir adımdır. İnanç esaslarının sadece zihnî birer tasdik değil, aynı zamanda ferdin varoluşunu anlamlandıran ve ahlaki duruşunu şekillendiren canlı birer ilke olduğu gerçeğinden hareketle; her bir bölüm, okuyucuyu taklitten tahkike, bilgiden marifete davet etmektedir. Gayretimiz, asırlardır süzülerek gelen bu muazzam birikimi, akademik bir disiplin ve duru bir anlatımla gelecek nesillere aktarabilmektir. Başarı ve hidayet, yegâne hakikat sahibi olan Allah'tandır.